

Corona als middel tot meer Europa

Posted on 19 september 2020 by Paul Hekkens

'De opdracht in het parlementaire jaar dat vandaag begint, is over deze crisis heen de toekomst te blijven zien en te blijven werken aan perspectief voor alle generaties.' Dat is de voorlaatste zin die koning Willem-Alexander uitspreekt alvorens hij de Kamerleden wijsheid toewenst. Maar wat betekent die zin nu? Betekent het dat het maar eens gedaan moet zijn met dat corona gedoe, en dat we hoognodig toe moeten naar *business as usual*? Of betekent het dat de koning toewerkt naar een visie op hoe de samenleving er na corona uit gaat zien? Laten we eens kijken wat de troonrede over corona zegt.

Veer in de kont

De troonrede begint ermee de Nederlandse bevolking een veer in de kont te steken door te roemen hoe kranig een ieder zich onder deze moeilijke omstandigheden gedragen heeft: 'Nederland heeft in corona tijd bewezen verantwoordelijk, samenhorig en flexibel te zijn.' Retorisch gezien is het natuurlijk handig om de luisteraar meteen al gunstig te stemmen. Dan zegt de koning dat team Nederland het spel niet hoeft aan te passen: 'Laat ons dat volhouden zolang dat nodig is.' Gedoe over verpleeghuizen, beschermingsmiddelen, testcapaciteit, verspreiding

van het virus via jongeren, het wordt allemaal weg gedefinieerd via een eenvoudig: ‘Ga zo door.’ Bij ongewijzigd beleid vertrouwt de koning op goede resultaten: ‘En laat ons daar vertrouwen aan ontlenen voor de toekomst.’

Wat is bedoeld met de lange termijn?

Dan volgt: ‘Want juist in tijden van plotselinge schokken is het zaak oog te houden voor de lange termijn.’ Je zou denken, dat hier bedoeld wordt dat je de lange termijn gevolgen van de coronacrisis probeert in te schatten. Dat is echter niet wat er gebeurd. Die lange termijn betekent vooral: hoe terug te keren naar de agenda van vóór corona? Want vergeet niet dat de regering bezig was met een revolutionaire ombouw van de samenleving. De klimaatdoelstellingen moeten worden gehaald.

Daarbij worden ontwikkelingen in de samenleving steeds minder overgelaten aan initiatieven van burgers of bedrijven, maar dient dat steeds meer te gebeuren onder regie van de overheid. Nederland als planeconomie. Vergeten wordt even dat de overheid er helemaal niet op is toegerust om goede investeringsbeslissingen te nemen. In het verleden liep bij grote projecten de Betuwelijn, of de hsl-lijn, en de Fyra van alles mis. Steeds ook moest er geld bij. Waarom zou dat nu anders zijn?

Nederlands belastinggeld voor Google

Ten aanzien van de plannen voor energie- en klimaatbeleid tekenen de verkeerde investeringsbeslissingen zich nu al uit. In de Hofbar werd laatstelijk nog getoond hoe een deel van de miljarden aan subsidies aan windmolens worden weggesluisd naar datacentra van multinationals als Google. Zo verdwijnt Nederlands belastinggeld naar het buitenland. De inzet op biomassa blijkt ook een fiasco. En over het feit dat thoriumcentrales veel kleinschaliger kunnen functioneren dan conventionele centrales wordt niet gesproken. Dat we achterop liggen met de ontwikkeling van thoriumcentrales, is trouwens te wijten aan verkeerde beleidsbeslissingen in de jaren ‘80.

What’s next?

De zin uit de troonrede waarmee ik begon benadrukt de koning het belang van de aankomende generatie. Dat is wat er bedoeld wordt met de lange termijn: vergeet de huidige generatie, richt je op de volgende generatie.

Hetzelfde geldt voor de Europese troonrede, dan heet dat NextGenerationEU. Als een ware franchisenemer neemt de troonrede eigenlijk gewoon over wat de EU dicteert. Dat Ursula von der Leyen haar 'Staat van de Unie' een dag later uitspreekt dan de koning zijn troonrede, doet er niet toe, want NextGenerationEU was allang bekend.

Van kwetsbaar naar vitaal

Ook op Europees niveau gaat er niet enkel om de gevolgen van de corona-epidemie te verhapstukken, maar vooral erom hoe de onrust en onzekerheid rond corona te benutten om de bestaande plannen aan te scherpen. Vonder Leyen formuleert dit als volgt:

'De mensen willen weg uit deze coronawereld, weg van de kwetsbaarheid en onzekerheid. Ze zijn klaar voor verandering, klaar om een nieuwe stap te zetten. Nu is het tijd voor Europa. Tijd om het voortouw te nemen en deze kwetsbaarheid om te zetten in …', ja voor wat eigenlijk? Ze zegt voor vitaliteit. In de titel van de toespraak heeft ze het over: 'Een Unie van vitaliteit in een kwetsbare wereld'. Van kwetsbaarheid naar vitaliteit dus.

Mij doet dat denken aan de tijd van het opkomend nazisme in het vooroorlogse Duitsland. De nationaalsocialisten boden toen ook een krachtig houvast gegeven in onzekere, tijden. Ze hebben ervoor gezorgd dat alle neuzen een kant uitwezen, zodat er een vitale beweging kon worden ingezet in de richting die der Führer aangaf. Is het een soortgelijke 'volksmennerige' strategie waarop Van der Leyen haar kaarten zet? Als ik naar haar toespraken beluister, dan heeft die een vergelijkbare dwingende retoriek. Het is optimum, na optimum, na optimum, na optimum, na optimum. Op mij komt dat nogal megalomaan over.

Hoogleraar internationale betrekkingen Jonathan Holslag spreekt met betrekking tot de stijl van Von der Leyen van het Europa van slogans. Volgens hem zit er achter al haar positivisme niet echt een strategie. Mij valt op dat Von der Leyen vooral koketteert met de enorme budgetten die ze weet binnen te halen. Omdat ik voorzie dat die budgetten slecht besteed gaan worden, zie ik het vooral als een aderlating voor Europa.

Van 40 naar 55 procent

Ten aanzien van het klimaatbeleid verhoogt de EU de kooldioxidereductiedoelstelling voor 2030 zomaar even verhoogd van 40 naar 55 procent. Daarbij dient men zich te bedenken dat de marginale kosten van elke extra procent reductie stijgt naarmate de doelstelling hoger wordt. Het laaghangende fruit is dan allang geplukt, en men is inmiddels toe aan zeer dure technieken om toch nog extra reductie te realiseren.

Of men moet al vertrouwen op het ontwikkelen van technieken die nu nog niet bestaan. Maar dan hoef je ook niet zo nodig beleid te voeren. Je kunt misschien wat onderzoeksbudgetten verhogen. Ook kun je wat hulp bieden om nieuwe technieken productierijp te maken. Het is echter niet zo dat het probleem van hoe elektriciteit opslaan, wordt opgelost omdat een EU-nota vermeld dat dit moet gebeuren. Dus als de EU nu al beleid maakt voor de komende decennia, dan is dat, óf een slag in de lucht, óf gebeurd dat op basis van te zijner tijd verouderde technieken. Bovendien is het bijzonder onverstandig om nu niet alsnog de opgelopen achterstand met betrekking tot kernenergie in te lopen. Zo hou je vast aan foute beleidsbeslissingen uit de jaren 80. Spendeer dus nu ruimschoots onderzoeksbudgetten aan kernenergie.

Gepamperde economie

De paniek rond corona wordt ook ingezet om EU-beleid in een hogere versnelling te zetten als het gaat om bevoegdheden over te hevelen van de lidstaten naar de EU, én om een transferunie te realiseren. Dat de EU nu zelf via leningen en belastingen haar eigen inkomsten kan realiseren, noemt Von der Leyen een opmerkelijk moment van eenheid voor de EU, waar de lidstaten trots op mogen zijn. Trots zijn op het afstaan van soevereiniteit dus. Volgens Holslag is het de dramatiek van Europa dat de sterke federale EU waar met name Guy Verhofstadt van droomt er niet zal komen, maar dat veel Europese landen inmiddels dermate verzwakt zijn, dat ze niet meer als soevereine staten op eigen benen kunnen staan.

In het kader van corona heeft Von der Leyen het ook over een sociale markteconomie. De nadruk komt dan te liggen op sociaal. De economie moet vooral menselijk zijn. Corona heeft ons geleerd dat we vooral af moeten van een model dat welvaart boven welzijn plaatst. Het gaat vooral om bescherming en stabiliteit. De corona-epidemie laat zien dat dit vooral betekent dat de EU de geldbuidel trekt.

Talent voor iedereen

Een menselijke economie is verder een economie die kansen biedt. Maar denk ik dan: in een gepamperde economie krijgt iedereen kansen. En waar iedereen kansen krijgt, daar krijgt niemand kansen. Het doet me sterk denken aan het hedendaags gebruik van het woord talent. Juist bij mensen met weinig talenten, wordt naarstig gezocht naar talent. Echt talent daarentegen wordt vaak miskent. Hoogleraar Kathleen Venderickx stelt dat 80 procent van de talentvollen ongelukkig zijn op hun werk, vaak van job naar job hoppen, en uiteindelijk langdurig werkloos geraken. Volgens haar wordt echt talent regelrecht de deur uit gejaagd, of het wordt uitgeblust. De middelmaat is norm. Als Von der Leyen dan preekt voor een nog verdergaande nivellering van kansen, dan zie ik de bui al hangen. Dan is er nog minder ruimte voor echt talent. Dan zie ik vooral schouderklopjes voor mensen die matig presteren, maar wel goed meedraaien in het systeem. Schouderklopjes voor gehoorzaamheid dus.

Totalitaristische gesammtaanpak

Als ik de toespraak van Von der Leyen in haar geheel overzie, dan zou je haar aanpak kunnen typeren als totalitaristisch. Bij haar is het een kwestie van: én, én, én. Ze denkt niet in onderdelen van beleid maar in termen van totaalbeleid. Dat type denken is terug te vinden bij Bauhaus. Daar zie je dat diverse ontwerpen samen tot een systeem behoren. Bauhaus is echter niet de eerste en enige die diverse ontwerpen binnen een systeem plaatsten Art Nouveau of Jugendstil deden dat ook al. Zowel bij Bauhaus als bij Jugendstil is het niet ongebruikelijk bij een gebouw ook de bijbehorende meubels ontworpen worden. Het nazisme past eenzelfde totalitaristisch, systemisch stijl toe op de samenleving als geheel.

De tentoonstelling Design van het Derde Rijk in Den Bosch liet zien hoezeer het nazisme haar invloed uitoefende tot in de kleinste details, en dat ook nog in betrekkelijk korte tijd. Von der Leyen kiest voor eenzelfde systemische, totalitaristische aanpak. Probleem daarbij is of zo'n 'gesammtaanpak' haar gaat lukken. Het kan ook tot gevolg hebben dat overal aan gerommeld wordt, zodat na een poosje niets meer bij het oude is gebleven, maar dat ook niets is vernieuwd op een voldragen manier. Het eindresultaat is dan een EU die niet meer voor of achteruit kan, een EU die vastloopt, een EU in lockdown zogezegd.

Paul Hekkens is auteur van het boek 'Stille Lente', dat deze zomer

verscheen bij Uitgeverij Blauwburgwal. 'Stille Lente' is dé kroniek van Nederland Coronaland. U kunt het boek HIER bestellen.